

Un dialog fierbinte

A apărut în volum un dialog al lui Vasile Gogea, din anul de răscruce 1990, cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Scriitor și sociolog, V. Gogea era foarte indicat pentru a-l realiza, dată fiind participarea curajoasă la evenimentele de la Brașov, din toamna 1987, care veneau, după cum se exprimă Monica Lovinescu, „ca un semn de lumină din țara tuturor stăgărilor din Răsărit”. Întrucât ziaristii occidentali aflați în orașul transilvan, în condițiile terorii dezlănțuite de autorități, nu-și găseau interlocutori, ei s-au văzut invitați de V. Gogea la el acasă, unde li s-au oferit informațiile dorite. Episod ce-a făcut cu puțință ca tabloul furtunoaselor zile să apară în presa franceză care i-a consacrat largi spații. Timpuri eroice, gata se stinge din memoria capricioasă a prezentului... Din care pricină cred că e instructiv a ne opri acum la opiniile celor doi iluștri exilați, reveniți în patrie după mai bine de patru decenii, nu doar pentru a consemna justificarea acestor opinii în momentul în care au fost rostite, ci și pentru a le confrunta cu ceea ce le-a urmat, cu ceea ce le urmează. Într-o atmosferă în care cuvintele lor, de-o luciditate tensionată, ținută fără greș spre miezul realităților, par, pentru mulți dintre noi, date. Închise într-un sertar al istoriei pe care arareori îl mai deschidem. Mai întii citeva precizări asupra exilului pe care Monica Lovinescu și Virgil Ierunca l-au reprezentat în chintesența sa. „Exilul, din păcate, nu cred că a încetat nici din punct de vedere spiritual nici altfel, pentru că va înceta în momentul cind se va instaura o democrație reală, care nu poate fi obținută în alt de puțin timp și nici nu e pe cale de a fi obținută”, afirmă Monica Lovinescu. Pentru ca, preluându-i gândul, Virgil Ierunca să recurgă la formula de „democratizare”, introdusă de Pierre Hassner, atit de adecvată stării de lucruri de atunci din România. Atita vreme cit va persista această democrație contrafăcută, ne atragea atenția criticul, va fi de actualitate „exilul interior”, expresie a bunei credințe, cuprinzind pe intelectualii care, văzându-și încălcată demnitatea, optiți a se manifesta în viața Cetății, vor rămâne marginalizați. Cu specificarea că nici exilul ca atare, cel „exterior”, n-a fost ideal, așa cum, în candaoarea noastră, noi, cei rămași în țară, eram înclinați a-l vedea: „Eu, continuă Virgil Ierunca, cind am întocmit de-a lungul anilor o antologie a rușinii, am completat-o întotdeauna cu o rubrică a acelor români exilați care nu și-au asumat condiția de exil, care nu priveau spre țară sau priveau spre țară așa cum societatea totalitară privea, și privirea societății totalitare se întinea cu privirea lor. Pe acești români nu i-am numit niciodată români exilați, i-am numit români deplasați”.

Ce s-a întâmplat între timp? Unii din membrii diasporei s-au întors în România, alții au preferat, în amărăciunea lor prelungită, a rămâne în străinătate. S-a produs însă o schimbare de semn moral în cazul mai multor intelighenți, calificați o vreme drept „anticomuniști”, atit din rîndul celor repatriați, pe deplin ori parțial, de la Nicolae Breban la Mircea Iorgulescu, cit și din rîndul celor care nu și-au părăsit mealeagul natal (asupra lor vom reveni). Puterea iliesciană i-a atras aidoma unui magnet. A avut loc un imprevizibil amestec al „băieților buni” cu „băieții răi”, în instituțiile statului, ca să nu mai vorbim de presa înțesată de acte de oportunism, purtînd semnături mai vechi ori mai noi, „reorientate” în sensul conservatorismului postcomunist. Departe de a-și face *mea culpa*, de-a încerca să se explice, colaborașii de diverse spețe s-au avîntat spre atracțiile funcții de conducere ori (și) spre mediul afacerist. Monica Lovinescu cerea, în 1990, alcătuirea unui „tribunal de onoare”: „Mă gîndeam că adunarea generală a scriitorilor români va începe, așa așteptam eu să fie, cu formarea unui astfel de tribunal de onoare, care, nu să ceară procese, nu să ceară uciderea oamenilor, băgarea lor în închisoare neapărat (...), dar care să le impună, prin mijloace nejuridice, ci morale și de opinie, un necesar rîstimp de tăcere”. Proiect într-atît de irealizabil în climatul dat, „virusat” de epoca anterioară, încit ni se pare azi de-o sublimă inocență. Nimeni nu s-a scuzat, nimeni nu a socotit că e cazul să recurgă la tăcerea penitentă. De subliniat faptul că Monica Lovinescu era departe de a cere o sancțiune la sînge, o epurare draconică, introducînd nuanțe de toleranță: „Nu e vorba de a fi sancționați moral toți scriitorii sau intelectualii care, la un moment dat, au produs un mic articol de circumstanță, după cum nu e vorba, pe plan general, privind membrii de partid, care sunt numărați și cu familiile lor, ca să fie mai mulți – mă întreb de ce lipsesc vecinii! – de o sancțiune generală. Însă, în plecăciunile de la curte, au fost plecăciuni consecutive, au fost șire ale spinării încovoiate mereu, sistematic, au fost cei care au ajutat la lupta împotriva culturii, pentru a nu mai vorbi de celelalte...”. Îndată după răsturnarea dictatorilor a predominat însă „vacarmul impur”, după cum se rosteste Virgil Ierunca, „pătă de anumite voci, care, în contextul general, provoacă pur și simplu dezgustul, dacă nu îngrijorarea”. În foile unui Corneliu Vadim Tudor precum și-n trupa sa parlamentară au apărut cîteva figuri scriitoricești, Adrian Păunescu a condus cu aplomb convorbiri pe micul ecran cu autori de vază precum Ștefan Aug. Doinaș. Iar împrejurarea că atit tribunalul cit și bardul de la Bărcă au urcat pe treptele unor înalte demnități în stat nu e ca și cum un Goebbels sau un Alfred Rosenberg ar fi acces la conducerea Germaniei postbelice?

De reținut: acuzarea cuplului parizian nu e cituși de puțin inchizitorială, așa cum s-a pretins. Din cele patru forme ale culpei, stabilite de către Erich Fromm, pe care le reamintește Vasile Gogea, de ordin metafizic, juridic, politic, moral, discursul celor doi critici le avea în obiectiv, în domeniul condeierilor, doar pe ultimele două, care nu ajung pînă la o instrumentare la tribunal. Și totuși s-a ticluit impresia tendențioasă cum că ei ar fi cerut capul colaboratorilor cu sistemul comunist, că ar fi dorit o „demolare” a culturii din perioada comunistă. O excomunicare în bloc a tuturor celor înfăptuite în țară, în favoarea diasporei. Scandalos de fals. Iată ce spune Virgil Ierunca: „din punct de vedere literar să spunem, ca să fim mai preciși, cultura în primul rînd, literatura se făcea în țară. Acuma, aportul celălalt, al exilului, e de alt ordin, dacă vreți etico-politic”. Tocmai acest factor etic, în speță est-etic, a deranjat enorm, ducînd la mistificări, la o zvonicică de culise în care nu ar fi cu neputință să găsim și fire ale unei poliții a conștiințelor care n-a dispărut. Ba e chiar foarte probabil... De ce oare est-eticul a ajuns să capete o conotație peiorativă? „Da, declara Virgil Ierunca, această rezervă manifestată împotriva eticismului, pentru că a devenit deja *ism*, refuzul și buimăceala care i-a cuprins pe anumiți scriitori, de talent de altfel, foarte importanți în peisajul cultural românesc mi se pare de neconcepțut”. Și totuși o explicație se întrevește: „Am asistat la un fenomen paradoxal, nu e singurul de altfel: oamenii care au vorbit în România despre vinovăția colectivă au fost oameni care nu aveau să-și reproșeze nimic, în vreme ce ceilalți, care aveau să-și reproșeze multe lucruri, de la tăcere pînă la lașitate manifestă, au tăcut”. Într-adevăr, s-a vorbit de o „vinovăție colectivă”, termen folosit de Jaspers după al doilea război mondial, dar nu

numai din partea unor oameni „ireproșabili”, și aici mă văd nevoit a mă disocia ușor de idealismul lui Virgil Ierunca, cînd trece neted în categoria lor pe Octavian Paler. Personalitate marcantă a discursului prodemocratic, după 1989, în slujba căruia a pus talent și energie, dar și nomenclaturist de seamă pe parcursul unei întinse părți a vieții, la capitolul cultural al defunctului regim, acesta nu știu să-și fi făcut vreodată *mea culpa*. Să ne reamintim că Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au cunoscut, de la un timp, o seamă de decepții generate de intelighenții care au săvîșit mișcarea inversă celei, salutare, la care a recurs Paler. Au trecut așa-zicînd de la dreapta la stînga, cu dezinvolură. Adică în vîzul lumii, căci pînă în 1989 atitudinea lor era... multilaterală, însă de-o versatilitate ce se dorea discretă, din motive lesne de înțeles. Copleșindu-i timp îndelungat cu aprecieri elogioase, corifeii Europei libere s-au văzut nevoiți a-și da seama de involuția acestora, pe care o adulmecau încă la începuturile schimbării din decembrie. Lealitatea lor intra în alertă. Monica Lovinescu: „Mă explic: atacurile acestea veneau și din partea unor scriitori cu o conștiință estetică foarte dezvoltată. Este adevărat – am făcut și s-a făcut din estetism și literatura estetică o artă de rezistență. Dar cred că nu acoperă toată rezistența împotriva regimului totalitar. Cred că ea nu acoperă sau nu mai acoperă realitatea de față, iar atacurile sistematice împotriva celor care cer o anumită etică mi se par foarte grave”. Cine sunt acești „scriitori cu o conștiință estetică foarte dezvoltată”, care au trecut în tabăra noii cîrmuiri, susținînd direct sau indirect amoralismul? Disociindu-se de trezile critice ale anticomuniștilor! În primul rînd, Eugen Simion, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Marin Sorescu. Alăturîndu-se cu grăbire liniei conservatoare, ei au acceptat a sta cot la cot cu Eugen Barbu, Adrian Păunescu, Paul Everac, Răzvan Theodorescu, comandanți ai noilor trupe culturale în ofensiva lor restauraționistă, răsplătiți cu toții cu demnități și onoruri...

Latura afectivă a relațiilor cu scriitorii pe care le întreținea cuplul de la Paris, dublînd-o în mod curent pe cea rațional-critică, a marcat o tendință a sa de mare generozitate, adică de atribuire, uneori cu asupra de măsură, a unor daruri, a unor trăsături benefice pe care realitatea nu le-a confirmat totdeauna. Dorința nobilă de-a încuraja tot ce e valoare în patria năpăstuită i-a făcut pe cei doi să pluseze în destule cazuri sancțiunea favorabilă, poate și ca o revîrsare a unei naturi pur și simplu magnanime. Poate și ca un impuls reflex al unei izolări ce cu certitudine i-a apăsât... Un alt exemplu: abordarea nu numai analitică ci și sentimentală, împinsă în hiperbolă, a lui Gabriel

Liiceanu. Întregul flux al atenției pozitive de care dispuneau vîrșnicii critici a fost proiectat, la un moment dat, asupra acestuia. Reprezentînd un „pansament”, în ultima parte a vieții lor, pentru rănile provocate de cîteva deziluzii pe care le mărturisesc (Caraiun, Goma, Țepeș), filosoful descins din zona Păltinișului e comparat nu tocmai convîngător cu Havel, și încă în defavoarea celebrului anticomunist ceh. De asemenea, în răspăr cu ceea ce se vede cu ochiul liber, apare notificată „modestia insuportabilă” a lui Gabriel Liiceanu! Ce s-ar mai putea spune aici? Critic pînă la o violență extremă la adresa unor persoane mai mult ori mai puțin grav compromise în raport cu regimul comunist, Gabriel Liiceanu nu e chiar un etalon al consecvenței. Lăsăm la o parte despărțirea smucită de Noica cel adorat odinioară, în așa grad încit i se rețea brutal cuvîntul oricui cuteza o cit de mărunț rezervă față de magistrul, și chiar avansurile de culte ale lui Traian Bănescu, spre-a ne opri cu surprindere la însoțirea d-sale gemelară cu Andrei Pleșu. Cu acel Pleșu despre care Monica Lovinescu însăși se pronunță astfel în jurnalul său, editat chiar la Editura Humanitas: „Și aici, «enigma Pleșu». L-am văzut de mai multe ori. După aeroport, seara la Liiceanu, unde Alecu, noi, Liiceanu l-am «judecat» prietenește. Apoi la Ministerul Culturii, alt om: gata să critice ca Paleologu, public, Frontul. Și din nou «de-dramatizînd» – de fapt minimalizînd tactica neocomunistă a Frontului – la dejunul de la Capșa cu Hăulică”. Sau: „Din Guvern *exit*, spre cînstea lui, Șora (...), dar rămîne, spre durerea noastră, Pleșu, pe lîngă care (...) au insistat scriitorii să se sacrifice. Și s-a sacrificat”. Sau: „Pleșu face exerciții sofistice să găsească argumente”. Sau: „E de o căldură și de o sinceritate care readuc în scenă pe Andrei Pleșu dinainte de a fi ministerial și romanist (de la Roman). Ceea ce nu ne împiedică să-i spunem – tot în glumă – ce credem”. Ceea ce era de demonstrat...

Gheorghe GRIGURCU

Vasile Gogea: *Voci în vacarm. Un dialog cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca*, Ed. Eikon, 2010, 70 pag.

Comedia numelor (21)

Mălăieș în călcăieș sau Mihăieș în călcăieș?
x
Cum poți deveni Ștefan (chiar dacă nu cel Mare!)? Ștrul Cazimir - Șt. Cazimir - Ștefan Cazimir.
x
Oare Oltița Cântec are voce?
x
Un consilier patriarhal cu un nume evlavios: Ioan Turbatu.
x
Ce ne comunică, bineînțeles în șoaptă, Marius Șoptorean?
x
Poeta Patriche are un nume de potirniche, nu-i așa?
x
Nădăjduiesc din suflet că poetul Ion Maftei Buhăiești nu e un buhăit.
x
Romulus Burdușilă. Întrebare discretă: cu ce e burdușit?
x
Normal, numele de Ilarie poate produce... ilaritate.
x
William Brînză? De ce nu și John Iaurt sau Frank Gogoasă?

Ștefan LAVU